[2018] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1093

ਕਾਮਿਲ

ਬਨਾਮ

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

(2015 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1568)

ਅਕਤੂਬਰ 31, 2018

[ਆਰ. ਭਾਨੂਮਤੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਬੈਨਰਜੀ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973: ਧਾਰਾ 464 - ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ, ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ – ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302/34 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾ ਸਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਉਕਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ - ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ: ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਠੋਸ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਾਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਹੈ - ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ - ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਿਖਾਈ ਗਈ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦੇ ਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤ ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 302/34 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ

ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 – ਧਾਰਾ 302/34.

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਕਿਹਾ :Cr.P.C. ਦੀ ਧਾਰਾ 464 ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਫਰੇਮ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਖੋਜ, ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸੋਧ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਾਂ ਹੀ ਖਰਾਬ ਕਰੇਗੀ ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। [ਪੈਰਾ 10, 11] [1098-F-G; 1099-B]

XXXXXX

1.2 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 302/34 ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾ ਸਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 302/34 ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 323/34

ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦੇ ਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤ ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 18] [1104-F-G; 1105-E]

1.3 ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302, 302/34, 323 ਅਤੇ 323/34 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਸੱਚਮੁੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 19] [1105-F-G]

1.4 ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਕੀਰਿਅਸ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 20, 21] [1106-D, F]

XXXXXX

ਕਾਮਿਲ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ 1095

1.6 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਅਸਲ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਾਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 23] [1107-D]

ਵਿਲੀ (ਵਿਲੀਅਮ) ਸਲਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1956 ਐਸ.ਸੀ. 116;** ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1957 ਐਸ.ਸੀ. 623;** ਮੇਨ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ **(2010) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 130;** ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ **(2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 476;** ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ **(2011) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 272 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।**

ਕਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ		
ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1956 ਐਸ.ਸੀ. 116	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ**	**ਪੈਰਾ 11**

ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1957 ਐਸ.ਸੀ. 623	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ**	**ਪੈਰਾ 13**
(2010) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 130	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ**	**ਪੈਰਾ 14**
(2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 476	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ**	**ਪੈਰਾ 15**
(2011) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 272	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ**	**ਪੈਰਾ 22**

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2015 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1568

1989 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1047 ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 28.07.2014 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਵੱਲੋਂ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਕਸ਼ਿਤਿਜ ਮੁਦਗਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੰਦਨਾ ਸਿੰਘ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਵੱਲੋਂ ਅੰਕੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਯੁਧਿਸਟਰ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਹਿੰਗ ਐਨ.।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਆਰ. ਬਾਨੂਮਤੀ, ਜੇ. 1. ਇਹ ਅਪੀਲ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ 1989 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1047 ਵਿੱਚ 28.07.2014 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਅਤੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

XXXXXX

2. ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ 03.01.1986 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 09.00 ਵਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ-ਬੱਬੂ ਖਾਨ (P.W. -3) ਜੋ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਦਾ ਮਾਮਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਦੀ ਧੀ ਪਰਵੀਨ ਟੈਂਕੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਗਈ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਰਾਸ਼ਿਦ (A1) ਅਤੇ ਆਦਿਲ (A3) ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਦਸਲੂਕੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸਾਖ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਕਰੀਬ 4.00 ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ/P.W. -3 ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਹੁਸੈਨ (P.W. -2) ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਨਾਸਿਰ (A2) ਹਾਕੀ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਦੋਸ਼ੀ ਆਦਿਲ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਕਾਮਿਲ (A4) ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ P.W. -1, ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਅਤੇ P.W. 3 ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਕਾਮਿਲ ਨੇ P.W. 2 ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਡੰਡਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਤੋਂ ਹਾਕੀ ਸਟਿਕ ਖੋਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਡੰਡਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਚਾਕੂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਚਾਕੂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। P.W. -3 ਦੁਆਰਾ ਅਲਾਰਮ ਬੁਲਾਉਣ 'ਤੇ, ਜਮਾਲ ਉਦੀਨ (P.W. -1) ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਲਈ ਉੱਥੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

3. ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 302, 302, ਧਾਰਾ 34, 323 ਅਤੇ 323 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਠ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

4. ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ 01.05.1989 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ:

ਦੋਸ਼ੀ	ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ	ਵਾਕ
ਰਾਸ਼ਿਦ (A1)	ਧਾਰਾ 302 IPC ਧਾਰਾ 323 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ	ਉਮਰ ਕੈਦ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਰ.ਆਈ.
ਨਾਸਿਰ (A2)	ਧਾਰਾ 302 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧਾਰਾ 323 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ	ਉਮਰ ਕੈਦ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਰ.ਆਈ.
ਆਦਿਲ (A3)	ਧਾਰਾ 302 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧਾਰਾ 323 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ	ਉਮਰ ਕੈਦ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਰ.ਆਈ.
ਕਾਮਿਲ (A4)	ਧਾਰਾ 302 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧਾਰਾ 323 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ.	ਉਮਰ ਕੈਦ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਰ.ਆਈ.

XXXXXX

5. ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜੋ 28.07.2014 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਵੱਲੋਂ 2014 ਦੇ SLP(Crl) ਨੰਬਰ 9886 ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ 22.01.2015 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

6. ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਬਾਬੂ/ਬੱਬੂ ਖਾਨ (P.W. -3), ਜਮਾਲੂਦੀਨ (P.W.-1) ਅਤੇ ਆਦਿਲ (P.W.-2) ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਯਾਨੀ 03.01.1986 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 04.00 ਵਜੇ, P.W. -3 ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਹੁਸੈਨ (P.W.-2) ਨਾਲ ਜੋਗੀਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਾਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। P.W.-3 ਨੇ ਅੱਗੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚਾਕੂ ਸੀ ਜਦਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਾਸਿਰ ਅਤੇ ਕਾਮਿਲ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਾਕੀ ਅਤੇ ਡਾਂਡਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਆਦਿਲ ਹੁਸੈਨ (P.W.-2) ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਡੰਡਾ ਮਾਰਿਆ। ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਤੋਂ ਹਾਕੀ ਸਟਿਕ ਖੋਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਡੰਡਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਆਦਿਲ (P.W.-2) 'ਤੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ P.W.-3 ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਮਿਲ ਤੋਂ ਡੰਡਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਚ ਚਾਕੂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ 'ਤੇ P.W.-3 ਨੇ ਮਦਦ ਲਈ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ P.W.-3 ਦੇ ਸਟਾਲ 'ਤੇ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਜਮਾਲੂਦੀਨ (P.W.-1), ਅਫਸਰ ਅਲੀ ਖਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਹੁਸੈਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ P.W.-3 ਸਾਈਕਲ

ਰਿਕਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਖਲਾਕ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਕੂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਸੀ। P.W.-3 ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਚਾਕੂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। P.W.-3 ਅਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਆਦਿਲ ਹੁਸੈਨ (P.W.-2) ਅਤੇ ਜਮਾਲੂਦੀਨ (P.W.-1) ਦੇ ਸਬੂਤ ਠੋਸ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਹਨ।

7. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਕ ਠੋਸ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ।

XXXXXX

8. Cr.P.C. ਦੀ ਧਾਰਾ 464 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ "ਅਲੀਬੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ" ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ

ਹੈ ਅਤੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

9. ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

10. ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 464 ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ(1) ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਖੋਜ, ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸੋਧ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਹੈ। Cr.P.C. ਦੀ ਧਾਰਾ 464 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

"464. ਚਾਰਜ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ, ਜਾਂ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ, ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ -

(1) ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੋਜ, ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਸਮੇਤ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ, ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸੋਧ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ।

XXXXXX

(2) ਜੇ ਅਪੀਲ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸੋਧ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ-
(A) ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ;

(b) ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਸਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

11. ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਵਿਗਾੜ ਦੇਵੇਗੀ ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। **ਵਿਲੀ (ਵਿਲੀਅਮ) ਸਲਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ** ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1956 ਐਸ.ਸੀ. 116 ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ "ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਪੱਖਪਾਤ" ਅਤੇ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨਿਆ:

"5. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਜਵਾਬ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਰੁਕ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਕੋਡ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਕੋਡ ਹੈ ਅਤੇ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਿਆਂ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਡ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਅਤੇ ਚੰਗੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮਾ ਮਿਲੇ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪਾਂ ਦੀ 'ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ' ਪਾਲਣਾ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਗਲਤੀਆਂ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਡ ਦੁਆਰਾ ਗਲਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ, ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੋਡ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। **(ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)**

12. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫਿਰ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਅਸਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

“12. ..... ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਮਾਮਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਬੋਲਣਗੇ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਇਹ

ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਹ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਖਪਾਤ ਫਿਰ ਪੇਟੈਂਟ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇੰਨਾ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਿਰਫ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੋਰ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਉਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਸ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ, ਮਾਮਲਾ ਸਰਹੱਦੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਇੰਨਾ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਬੂਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਦਲ ਦੇਣਗੇ

XXXXXX

43. .... ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਾਜਬ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਖੇਡ ਦੇ ਉਹੀ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਸਾਰੇ

ਤੱਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਦੋਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਰਨ।

13. **ਵਿਲੀ ਸਲਾਨੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ** ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ, **ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ**, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1957 ਐਸ.ਸੀ. 623 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੀ, ਬਲਕਿ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ:

"7. .....ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਮੌਕਾ.....

XXXXXX

14. "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ **ਵਿਲੀ ਸਲਾਨੀ** ਅਤੇ **ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਮੇਨ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ** (2010) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 130 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ:

15. ਸ਼ਮਨਸਾਹਿਬ ਐਮ. ਮੁਲਤਾਨੀ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2001) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 577 ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 464 Cr.PC. ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"……

22. ... ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਹੋਵੇ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਹ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

23. ... ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨੇੜਿਓਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਛੂਤ ਹੈ।

……."

16. ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਲਾਇਸਲ ਹੱਕ ਅਤੇ ਹੋਰ (1989) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 166, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਠੱਕੀਦੀਰਾਮ ਰੈਡੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (1998) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 554, ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2004) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 334, ਡੰਪਲਾ ਚੰਦਰ ਰੈਡੀ ਬਨਾਮ ਨਿਮਾਕਯਾਲਾ ਬਾਲੀਰੈਡੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (2008) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 339 ਅਤੇ ਸਨੀਚਰ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (2009) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 198 ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

17. ਇਸ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 212, 215 ਅਤੇ 464 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

(i) ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਖ, ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(ii) ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਅਤੇ ਸਟੀਕਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਦਾ ਬਚਾਅ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂ ਅਸਫਲ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ ਨਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਗਲਤੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਚਾਅ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲ ਅਤੇ ਅਸਲ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਗਲਤ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ।

XXXXXX

(iii) ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੂਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। **(ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)**

15. **ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ** (2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 476 ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ:-

"20. ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਇੰਨਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 464/465 CR.P.C. ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਬੇਨਿਯਮੀ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਕਿ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੀ ਸਬੰਧਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਕਾਰਨ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪੱਖਪਾਤ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਕਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਕਾਮਿਲ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ 1103

[ਆਰ. ਭਾਨੂਮਤੀ, ਜੇ.]

21. 'ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ' ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੌਖਾ ਜਾਂ ਸੌਖਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਚਾਈ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ' ਹੋਵੇਗੀ; ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾਲ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੁਆਰਾ, ਬਲਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਵੀ। ਬੇਸ਼ਕ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਪੰਗਤਾ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਪੱਖਪਾਤ' ਇਸਦੇ ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਦਲੀਲ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ

ਦੋਸ਼ੀ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਰਫੀਕ ਅਹਿਮਦ ਉਰਫ ਰਫੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2011) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 300, ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨਾ 320, ਪੈਰਾ 36; ਰਤੀਰਾਮੰਡ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ (2012) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 516 ਅਤੇ ਭੀਮੰਨਾ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2012) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 650)"
(ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)

16. ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਿਆ ਹੈ।

17. ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

"ਦੋਸ਼

ਮੈਂ, ਸੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ (ਈ.ਸੀ. ਐਕਟ), ਬਦੌਨ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

1. ਨਾਸਿਰ ਪੁੱਤਰ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਪੁੱਤਰ ਓਪਰ ਪੈਰਾ ਪੀ.ਐਸ. ਕੋਤਵਾਲੀ, ਬਦਾਯੂੰ

2. ਆਦਿਲ ਆਰ/ਓ

XXXXXX

3. ਕਾਮਿਲ ਪੁੱਤਰ ਬੰਨੀ ਮਿਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ:- ਤੁਸੀਂ ਰਾਸ਼ਿਦ ਨੇ 03.01.1986 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 04.00 ਵਜੇ ਲਾਲਪੁਲ ਬਦੌਨ, ਪੀ.ਐਸ. ਕੋਤਵਾਲੀ ਬਦੌਨ ਨੇੜੇ ਮੁਹੱਲਾ ਓਪਰ ਪਾੜਾ ਵਿਖੇ ਅਖਲਾਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਆਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਿਦ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਕਤ ਅਖਲਾਕ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਕੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302/34 ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ।

ਦੂਜਾ: - ਤੁਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਤੀ, ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਦਿਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 323 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ।

ਤੀਜਾ: - ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਤੀ, ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮਿਲ ਅਤੇ ਨਾਸਿਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਿਦ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਦਿਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਆਦਿਲ ਨੇ

ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਆਦਿਲ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 323/34 ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ।

ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਉਕਤ ਦੋਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

(ਸੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ)
ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ,
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ (ਈ.ਸੀ. ਐਕਟ),
ਬਦੌਨ 18.09.1986"

18. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾ ਸਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਸਰ,

03.01.1986 ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਥਾਣਾ ਕੋਤਵਾਲੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਟੂਟੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਗਈ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ, ਪਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ,

ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਭੈੜਾ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਤੀਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਦਿਲ ਅਤੇ ਅਖਲਾਕ ਨਾਲ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਕਰੀਬ 4.00 ਵਜੇ ਜੋਗੀਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲਾਲਪੁਰ ਮੰਦਰ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਾਲਮ ਨੰਬਰ 2 ਅਤੇ 3 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। **ਕਾਮਿਲ ਕੋਲ ਡਾਂਡਾ ਸੀ, ਨਾਸਿਰ ਹਾਕੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਿਦ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਕੂ ਸੀ**। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਆਦਿਲ ਨਾਲ ਬਦਸਲੂਕੀ ਕੀਤੀ। ਆਦਿਲ ਨੇ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ 'ਤੇ **ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਾਮਿਲ ਤੋਂ ਡੰਡਾ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਿਦ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਚਾਕੂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।** ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜਨ ਲੱਗੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302/323/34 ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 2/86 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਮਿਲ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302/323/34 ਤਹਿਤ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਿਤੀ 13.01.1986.

XXXXXX

ਕਾਮਿਲ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ 1105

[ਆਰ. ਭਾਨੂਮਤੀ, ਜੇ.]

ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 323 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦੇ ਸਾਰ

ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ ਨਾਲ ਅਖਲਾਕ ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

19. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302, 302/34, 323 ਅਤੇ 323/34 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਸੱਚਮੁੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਹੈ।

XXXXXX

20. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ Cr.P.C ਦੀ ਧਾਰਾ 313 ਤਹਿਤ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਬੰਧਤ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਦਲੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ: -

Q.4 ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ 03.01.1986 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਕਰੀਬ 4.00 ਵਜੇ ਲਾਲ ਪੁਲ ਮੰਦਰ ਨੇੜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮਿਲ ਅਤੇ ਨਾਸਿਰ 'ਤੇ ਡੰਡਾ ਲਿਜਾਣ ਅਤੇ ਹਾਕੀ ਨਾਲ ਆਦਿਲ (ਗਵਾਹ ਦਾ ਭਤੀਜਾ) ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼

ਲਾਇਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਨੇ ਅਖਾਲਕ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਮਿਲ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਸ਼ਿਦ 'ਤੇ ਅਖਲਾਕ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਚਾਕੂ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ?

ਉੱਤਰ: ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 5 ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬੂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 10 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ (14) ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾ ਸਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

21. ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਾਮਿਲ ਨੂੰ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਕੀਰਿਅਸ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 IPC ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 302 IPC ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਈ

ਹੈ ਅਤੇ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

XXXXXX

ਕਾਮਿਲ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ 1107

[ਆਰ. ਭਾਨੂਮਤੀ, ਜੇ.]

22. **ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ** (2011) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 272 ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨੁਕਤੇ ਉਠਾਏ ਸਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

"14. ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨੁਕਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਭਾਰਤ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1957 ਐਸ.ਸੀ. 199 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਮਾਮ, ਜੇ. ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੰਨਾ 201 'ਤੇ ਪੈਰਾ 5 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਰਾਏ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ:

"5. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

23. ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਵੱਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਅਸਲ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਾਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਪੱਖਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ" ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰੇ ਹੋਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦਿਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

24. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨਿਧੀ ਜੈਨ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi